

Een nieuwe instrumentarium voor rechterlijke straftoemeting

A. Winants

A. Inleiding

In juni 1979 legde de Commissie voor de Herziening van het Strafwetboek een verslag neer over de voornaamste grondslagen voor de hervorming. Bij de beginselen van crimineel beleid die werden weerhouden zijn er twee die rechtstreeks betrekking hebben op de straf: de personalisering van de straf en de doelmatigheid bij de vaststelling ervan.

Het Voorontwerp van Strafwetboek weerspiegelt uiteraard deze bekommernissen en wordt gekenmerkt door twee tendensen m.b.t. de sancties. Enerzijds is er een uitbreiding van de middelen ter beschikking van de rechter, zodat een maximale individualisering van de straf kan worden bereikt, anderzijds zijn de nieuwe beschikkingen restrictief voor wat betreft de duur van de gevangenisstraf, de vervangende gevangenisstraf en de korte gevangenisstraf, zodat in sommige gevallen de doelmatigheid van de sanctie kan worden betwijfeld.

B. Algemene beschouwingen

Het hoofdvorstel met betrekking tot correctionele zaken is vervat in artikel 92 van het Voorontwerp en evenwel meerdere subsidiaire voorstellen geformuleerd die nog in andere artikelen beschikkingen terug die rechtstreeks in verband staan met de straf. Voor een goed begrip van de tekst lijkt het mij nodig volgende punten voorafgaandelijk aan te spreken:

- a. de verzachtende omstandigheden die, zoals de Koninklijke Commissaris het stelt¹ 'vaak nutteloze stijlformules zijn', worden afgeschaft, maar de voorgestelde vervangingsformule laat de rechter toe lagere straffen uit te spreken;
- b. in het licht van de opheffing van de correctionalisering en contraventionalisering moet ook de opheffing van de strafminima worden gezien;
- c. de rechter kan de bijkomende straffen uitspreken als hoofdstraf.

C. Bespreking

De straffen van toepassing in correctionele zaken:

1. gevangenisstraf van zes maanden tot vijf jaar;
2. geldboete van ten minste honderd frank;
3. ontzetting van bepaalde rechten;
4. bijzondere verbeurdverklaring;
5. strafrechterlijke voogdij na correctionele veroordeling.

11. Memorie van Toelichting, p. 161.

Het crimineel beleid aangenomen door de Koninklijke Commissaris, ik citeer², 'wordt gekenmerkt door de strijd tegen de korte gevangenisstraffen, overeenkomstig de eensgezinde strekking van de leer op de gebieden van strafrecht en criminologie'.

Deze bekommernis is niet nieuw³ en de geschiedenis van de penologie toont aan dat de korte gevangenisstraffen een klassiek probleem van de criminele politiek uitmaken⁴. Het is trouwens om een oplossing te vinden voor de toename van de korte gevangenisstraffen — o.a. door systematische aanvaarding van verzachtende omstandigheden — of voor hun uitvoering, dat reeds vanaf 1888 het uitstel van de strafuitvoering werd voorzien⁵, gevolgd door de praetoriaanse probatie⁶, de niet-uitvoering van korte gevangenisstraffen⁷ en de Wet van 29 juni 1964 op de opschorting, het uitstel en de probatie.⁸

Paradoxaal genoeg blijkt evenwel de invoering van een reeks alternatieve straffen of maatregelen geen oplossing te bieden aan de problematiek van de korte gevangenisstraf. Integendeel wordt daardoor het toepassingsveld van de bestraffing uitgebreid ten gevolge van een 'net-widening' effect.

Hetgeen men voornamelijk verwijt aan de korte gevangenisstraf is haar ondoeltreffendheid en haar schadelijk karakter maar, zoals S. Snacken het zeer terecht opmerkt⁹, deze mening afhankelijk is van hetgeen men als doel en functie van een straf vooropstelt, zodanig dat een crimineel beleid van afschaffing van korte gevangenisstraffen niet noodzakelijkerwijze een algemene consensus vertolkt.

Zoals vermeld in de Memorie van Toelichting van de Koninklijke Commissaris, bestaat er trouwens een moderne tendens, voornamelijk in de V.S.A., waarbij men wil terugkeren tot zeer korte gevangenisstraffen met de hoop op een heilzaam schokeffect (short sharp shock). De penitentiaire administratie en het Ministerie van Justitie zelf voorzien een aantal uitzonderingen op het in voege zijnde stelsel van de niet-uitvoering van korte gevangenisstraffen, hetzij 'ratione personae' (vreemdelingen zonder verblijfplaats in België), hetzij 'ratione materiae' (verkeer, familieverlating).¹⁰ De ervaring op het niveau van het parket wijst

2. Memorie van Toelichting, p. 162.

3. DE RYCKERE, R., 'De la suppression des peines d'emprisonnement principal et subsidiaire de courte durée', *R.D.P.*, 1922, 825-853 en 937-985.

4. SNACKEN, S., 'L'application de la courte peine de prison en Belgique', *R.D.P.*, 1986, p. 555 en geciteerde referenties.

5. Wet tot invoering van de voorwaardelijke invrijheidstelling in het strafstelsel, Wet van 31 mei 1888, *B.S.*, 3 juni 1888.

6. CHARLES, R., 'Réflexions sur dix ans de probation prétorienne', *J.T.*, 1961, 457-459. BEKAERT, H., 'Een probatie-proefneming', *R.W.*, 1948-49, 33-52.

7. JACOBS-COENEN, B., 'Les alternatives à la peine d'emprisonnement', *Bull. pénit.*, 1975, nr. 5, 339.

8. VERHEYDEN, R., 'De probatie tussen toekomst en verleden', *R.W.*, 1975-76, 514. ELIAERTS, C., 'L'histoire de la probation en Belgique', *Rapport 25e dagen van criminele politiek en sociaal verweer*, Antwerpen, 27-29 september 1978. PEETERS, E., 'Het ontstaan van de probatie in België. Een poging tot historische reconstructie', *Panopticon*, 1982, 99.

9. SNACKEN, S., *l.c.*, 559.

10. Hetzelfde geldt voor niet-verzekering, onopzettelijk doding bij verkeersongeval, openbare dronkenschap, K.B. van 16 maart 1968.

uit dat in het geval van familieoverlating een, zij het kort, verblijf in de gevangenis, de onderhoudsplichtige er dikwijls toe aanzet de gelden of achterstallen te betalen. Niet iedereen kan zich dus akkoord verklaren met een algemene afschaffing van de korte gevangenisstraf en het hoofdvoorstel is dan ook gevolgd van verscheidene subsidiaire voorstellen die een andere regeling inhouden.

a. Het minimum van de gevangenisstraf

1. Hoofdvoorstel

Het minimum van de correctionele gevangenisstraf bedraagt zes maanden. Naast de redenen die ik reeds heb aangehaald vermeldt de Memorie van Toelichting dat door de afschaffing van de korte gevangenisstraf de gevangenisstraf zelf, voor de gevallen waarin zij noodzakelijk blijkt, gerevalueerd wordt. M. Legros is, in tegenstelling tot de Commissie voor de Herziening van het Strafwetboek, niet de mening toegedaan dat de gevangenis gefaald heeft¹¹, doch hij pleit voor een meer selectief gebruik ervan. Ook is hij van oordeel dat via zijn voorstel een einde zou komen aan praktijken zoals semi-detentie, weekendarresten, niet-tenuitvoerlegging bij ministerieel besluit, maatregelen die volgens hem discriminerend en onbillijk zijn.

De vraag kan evenwel gesteld worden of de aanvaarding van een strafminimum van zes maanden geen andere, eerder negatieve gevolgen met zich brengt. F. Tulkens¹² vermeldt er één dat mij bijzonder belangrijk lijkt: een verstrenging van de bestraffing doordat de rechtbank, wanneer zij van oordeel is geen andere sanctie dan gevangenis te kunnen opleggen, een straf boven zes maanden zou gaan uitspreken. Met andere woorden: de straf van zes maanden zou in feite de vertreksanctie worden.

Het lijkt mij eveneens duidelijk dat de invoering van dit strafminimum de toepassing van verschillende andere wetteksten noodzakelijk zal maken. Ik denk aan de Wet van 29 juni 1964 op de opschorting, het uitstel en de probatie, die men enigszins aangepast terugvindt in de artikelen 197 tot 214 van het Voorontwerp. Wat de opschorting betreft, vermeldt de tekst als voorwaarde 'afwezigheid van een vroegere veroordeling uit hoofde van een zelfde type van delinquentie', zonder er een duur aan te hechten, terwijl deze vroegere veroordeling van hetzelfde type de zes maanden niet mag overtreffen voor het uitstel. Indien straf van zes maanden werkelijk de vertreksanctie wordt, dan zal in vele gevallen uitstel onmogelijk zijn, wordt de gevangenisstraf effectief en wordt het vooropgestelde doel niet bereikt. Paradoxe toestanden zullen ook niet uitgesloten zijn: een persoon veroordeeld tot een gevangenisstraf van zeven maanden wegens oplichting zal in principe nog van een opschorting kunnen genieten indien hij opnieuw vervolgd wordt voor zware slagen, maar niet indien hij een winkeldiefstal heeft begaan. In dit laatste geval kan hij zelfs geen uitstel meer bekomen. Wanneer

11. Commissie voor de Herziening van het Strafwetboek, Verslag over de voornaamste grondslagen voor de hervorming, uitgave Belgisch Staatsblad, juni 1979, zie o.a. p. 30, 31, 32 en inzonderheid p. 68.

12. TULKENS, F., 'A propos de la réforme du code pénal', 2e partie, *J.T.*, 1986, 574.

men het strafminimum op zes maanden brengt, dient dan de verwijzing naar een voorgaande veroordeling niet te worden opgetrokken?

Een andere belangrijke weerslag situeert zich op het niveau van de voorlopige hechtenis: de afschaffing van de drempel van drie maanden om een aanhoudingsmandaat te kunnen afleveren. Het Voorontwerp houdt trouwens voor dat elke verwijzing naar enige straf in deze wet zou dienen te verdwijnen en dat de voorlopige hechtenis enkel zou dienen af te hangen van de vereisten van bescherming van de maatschappij tegen gevaarlijke individuen en van de behoeften van het onderzoek.

Dit voorstel stuit op hevige kritiek van F. Tulkens die van mening is dat deze criteria onvast en onduidelijk zijn.¹³ De door haar voorgestelde drempel van drie of vier jaar komt mij evenwel onaanvaardbaar en irrealistisch voor.

Een ander probleem bij de voorlopige hechtenis is de onmiddellijk aanhouding die als drempel zes maanden inhoudt. Ook hier zou een adaptatie nodig zijn.

2. Subsidiaire voorstellen

Er zijn drie subsidiaire voorstellen waarbij het minimum van de gevangenisstraf respectievelijk op drie maanden, één maand en acht dagen wordt gebracht. Dit laatste voorstel zou de bestendiging van de huidige situatie betekenen. In al deze gevallen voorziet het Voorontwerp evenwel dat op deze straffen het systeem van de niet-uitvoering zou worden toegepast zoals dit in artikel 152 is opgenomen of dat aan de rechter de verplichting zou worden opgelegd een bijzondere motivering te geven van de keuze van een vrijheidsstraf voor een feit van een noodzakelijk betrekkelijke zwaarwichtigheid. Wij zullen in de loop van deze uiteenzetting nog op die beide bepalingen terugkomen.

b. Het maximum van de gevangenisstraf

De correctionele gevangenisstraf bedraagt maximum vijf jaar. Er bestaan desbetreffend geen subsidiaire voorstellen omdat dit in de geest van de Koninklijke Commissaris een absoluut maximum is dat noch via de regels van de samenloop noch via de herhaling kan worden opgetrokken. Voor M. Legros 'zullen de maxima volstaat'.¹⁴

Verscheidene bemerkingen dienen naar mijn oordeel bij deze zienswijze te worden gemaakt:

1. Het Voorontwerp gaat hier rechtlijnig in tegen de voorstellen van de Commissie voor de Herziening van het Strafwetboek die immers stelde, en ik citeer¹⁵: '... dat de correctionele rechter meer dan voorheen de bevoegdheid zal hebben hogere straffen uit te spreken dan vijf jaar gevangenisstraf. De commissie volgt daarbij de wet uitgestippeld door de werkzaamheden van het studiecentrum voor de herziening van de Staat en ook door de wet van 1 februari 1977 betreffende de verzachtende omstandigheden. De commissie is van oordeel dat de

13. TULKENS, F., *l.c.*, 574.

14. Memorie van Toelichting, p. 160.

15. Commissie voor de Herziening van het Strafwetboek, *o.c.*, 41.

correctionele rechtbank op algemene wijze de bevoegdheid moet hebben om straffen tot tien jaar gevangenisstraf uit te spreken en zelfs tot twintig jaar gevangenisstraf in geval van meerdaadse samenloop en/of herhaling'.

Is het niet paradoxaal te moeten vaststellen dat de Commissie, die van oordeel is dat de gevangenisstraf heeft gefaald, nochtans meent ze te moeten verhogen, terwijl de Koninklijke Commissaris die niet gekant is tegen gevangenisstraf ze drastisch beperkt?

2. De Wetten van 1 februari 1977 en 6 februari 1985 hebben de bepalingen van de Wet van 4 oktober 1867 op de verzachtende omstandigheden grondig gewijzigd door de mogelijkheden tot correctionalisering uit te breiden. Dientengevolge werd ook het artikel 25 van het Strafwetboek aangepast, aanvankelijk op een gebrekkige manier, thans rechtgezet bij Wet van 26 november 1986¹⁶, zodat de maximale correctionele gevangenisstraf op tien jaar werd gebracht (onafgezien van mogelijke verdubbeling bij herhaling of samenloop). Was dit alles nuttig en nodig indien men er, amper tien jaar later, op wenst terug te komen, en — meer fundamenteel — is de geestesgesteldheid van onze maatschappij dermate gewijzigd in deze afgelopen tien jaar dat zij een dergelijke drastische verandering eist? Men kan eraan twifelen en ik meen dat M. Legros er zelf aan twijfelt wanneer hij schrijft dat het noodzakelijk is 'de gewelddadigen, sadisten, gevaarlijke recidivisten, geperverteerden, dieven die zwakken aanvallen, die 's nachts in bende optreden, daders van feiten die het maatschappelijk bewustzijn hebben geschokt, op te sluiten voor de tijd die nodig is'.¹⁷ In een uitlegnota wordt daarenboven aangestipt dat 'de tijd die nodig is' ook in functie van de ernst, de veroorzaakte stoornis, het voorbeeld ... moet worden geïnterpreteerd.

3. Er zit m.i. nog een andere paradox in het Voorontwerp die belicht moet worden. Het kan niet worden betwist dat, gelet op de toename van de gewelddriminaliteit, de actiemogelijkheden van de agenten van de openbare macht gevoelig worden uitgebreid. Het artikel 72 en de bijlage laten hierover geen twijfel bestaan: gebruik van geweld en van vuurwapens zijn toegelaten wanneer er 'wettige gronden' voorhanden zijn, criterium dat veel breder is dan het tot nu toe geldende begrip wettige zelfverdediging. Eenmaal gevat evenwel zal de misdadiger minder zware straffen riskeren. Is de ene maatregel wel in verhouding tot de andere?

4. De Wet van 28 juni 1984 betreffende het verval van de strafvordering voor sommige misdrijven tegen betaling van een geldsom wordt praktisch ongewijzigd overgenomen in het Voorontwerp (artikel 139). Dit heeft tot gevolg dat in theorie, mits de andere voorwaarden vervuld zijn, alle wanbedrijven vatbaar zijn voor transactie aangezien de Wet als drempel vijf jaar gevangenisstraf voorziet.

Toen deze wet nog in het stadium van ontwerp was heeft de limiet van vijf jaar — die onder gelding van het huidige Strafwetboek dan nog niet de maximum straf is — reeds vele kritieken uitgelokt.¹⁸ Zowel in de Kamer¹⁹ als in de Senaat²⁰ werden amendementen ingediend, ertoe strekkend bepaalde misdrijven aan de

16. B.S., 30 december 1986.

17. Memorie van Toelichting, p. 162.

18. DE BOSLY, H. 'Un projet de loi étendant considérablement le champ d'application de la transaction en matière pénale', *J.T.*, 1983, 725.

19. Amendement COLLIGNON, *Parl. St.*, Kamer, 1982-83, nr. 698-2.

20. Rapport VAN IN, *Parl. St.*, Senaat, 1982-83, nr. 381-2, p. 8.

toepassingssfeer van de transactie te onttrekken of de grens van bestraffing waarboven geen transactie mogelijk is op twee jaar te brengen.

Ook de Raad van State had bezwaar tegen deze straflimiet²¹ en stelde 'dat de regering en de wetgever zullen dienen uit te maken of door het invoeren van de mogelijkheid om de strafvordering te laten vervallen voor misdrijven die worden gestraft met straffen gaande tot vijf jaar niet buitensporig praktische overwegingen die verband houden met de overbelasting van hoven en rechtbanken de bovenhand gaan krijgen op de eis dat de strafwet moet worden toegepast ten aanzien van ernstige misdrijven'. Volksvertegenwoordiger Collignon drukt dit uit als volgt: 'L'extension apportée par le projet de loi paraît peu souhaitable dans la mesure où elle trouverait à s'appliquer à des infractions communément considérées comme graves dans l'opinion publique et pour lesquelles le besoin de transparence se fait plus particulièrement ressentir'. Deze opmerkingen werden uiteraard nog versterkt indien vijf jaar het absolute strafmaximum wordt.

Men zal opwerpen dat het Voorontwerp in artikel 132 een regeling van strafrechtelijke ondervoogdijstelling (te vergelijken met de huidige terbeschikkingstelling van de regering) inhoudt. Deze maatregel is evenwel alleen van toepassing op recidivisten en gewoontemisdadigers, terwijl de praktijk van de correctionele rechtbank uitwijst dat vele zeer zware misdrijven gepleegd worden door 'primaire' delinquenten, voor wie de maatregel niet geldt.

Diezelfde praktijk toont ook aan dat er minder en minder gebruik wordt gemaakt van de terbeschikkingstelling van de regering omdat de doeltreffendheid van deze maatregel ernstig wordt betwijfeld.

Rekening houdend met al deze factoren, met de toename van de bijzonder zware criminaliteit en de ermee gepaard gaande verhoging van de actiemogelijkheden van de openbare machten, en met de opvatting van M. Legros zelf die wenst dat de gevangenisstraf zou worden gerevaloriseerd voor de ernstige misdrijven, meen ik te moeten stellen dat een algemeen en absoluut strafmaximum van vijf jaar te laag blijkt.

2. DE VERVANGENDE GEVANGENISSTRAF

De vervangende gevangenisstraf is in het Voorontwerp afgeschaft omdat zij in de ogen van de Koninklijke Commissaris onrechtvaardig, onmenselijk en discriminatoir is.

Het is inderdaad onaanvaardbaar dat de uitvoering van de vervangende gevangenisstraf voornamelijk minder begoeden betreft die de geldboete niet kunnen betalen. Veertig jaar geleden reeds drukte Procureur-Generaal bij het Hof van Cassatie Cornil dit kernachtig als volgt uit²²: 'Frappés d'une amende identique pour un fait identique, le riche paie, le pauvre est incarcéré'. Het is ongetwijfeld ook juist dat in vele gevallen de geldboete uiteindelijk zal betaald worden door O.C.M.W.'s, liefdadigheidsinstellingen of derden, zodat het dissuasieve effect van de straf niet wordt bereikt.

Anderzijds is de opwerping dat niemand de geldboete nog zal betalen ook

21. Advies Raad van State, *Parl. St.*, Senaat, 1982-83, nr. 381-1, p. 8.

22. CORNIL, L., 'Le droit pénal et la procédure pénale après la tourmente', *Les Nouvelles, Procédure pénale*, I-1, 46-48.

niet van alle grond ontbloot. De ervaring wijst inderdaad uit dat de dreiging met uitvoering van de vervangende gevangenisstraf soms volstaat om tot betaling aan te zetten. Op het parket te Brussel werd een onderzoek hieromtrent gedaan in verband met de geldboeten uitgesproken tussen 2 januari 1984 en 4 maart 1984 met volgende resultaten: 112 geldboeten werden ter uitvoering gebracht, waarvan er 35 op gewone uitnodiging, 48 na vattingsbevel en 29 na inschrijving ter aanbeveling. Met andere woorden, meer dan de helft van de geldboeten worden slechts betaald nadat dwangmaatregelen tegen de veroordeelden werden genomen.

M. Legros vraagt zich af waarom de Staat de geldboeten niet zou kunnen invorderen zoals de belastingen en andere schulden, met name door verhaal op de goederen? Maar, in de veronderstelling dat de Staat over de nodige middelen hier toe zou beschikken, zullen de uitvoeringsbesluiten niet meer gaan kosten dan uiteindelijk zal worden opgebracht?

Men kan m.i. ook niet voorbijgaan aan een vaststelling die volgt uit de combinatie van de voorstellen over de gevangenisstraf en de vervangende gevangenisstraf: vermits er geen vrijheidsberovende straf is beneden de zes maanden en aangezien de vervangende gevangenisstraf is afgeschaft, zijn er een hele reeks misdrijven die van een de facto straffeloosheid zullen genieten.

Wat de subsidiaire voorstellen betreft, moet worden opgemerkt dat de zeer ruime fractionering van de geldboete een procedure is die, althans op het parket te Brussel, reeds geruime tijd wordt toegepast. Er wordt een grondig onderzoek gedaan naar de inkomsten en lasten van de veroordeelde aan wie ook alle gemak van betaling wordt verleend. Moet dit dan werkelijk worden overgelaten, zoals het Voorontwerp inhoudt, aan de rechtbank die over minder investigatiemogelijkheden beschikt dan de diensten van het openbaar ministerie terzake?

De vervangende verbeurdverklaring, ander subsidiair voorstel, lijkt mij wel een zeer interessante maatregel, maar het derde voorstel, het werk ten bate van de gemeenschap, zou enkel doeltreffend kunnen zijn mits instelling van een uitgebreide en kostelijke infrastructuur, hetgeen in wanverhouding lijkt met het uiteindelijke doel (zie *infra*).

3. DE GELDBOETE

De correctionele geldboete bedraagt minimum 100 frank, zonder dat een maximum is bepaald. Het gevolg van de voorstellen met betrekking tot de gevangenisstraf is dat de geldboete 'de eerste, algemene straf zal zijn die vaker dan thans moet worden gebruikt'.

De problematiek van de geldboete heeft het voorwerp uitgemaakt van verschillende studies²³ waarin naast de evidente voordelen van deze sanctie ook werd gewezen op het meest belangrijke negatieve aspect ervan, te weten de onbillijkheid door gebrek aan personalisering. Om dit tegen te gaan en om de doeltreffendheid van de geldboete te verhogen moet ze geïndividualiseerd zijn. 'La véritable égalité, en droit pénal, c'est de traiter inégalement des gens inégaux'.²⁴

23. VAN HONSTÉ, V. 'Politique criminelle et sanctions patrimoniales', *J.T.*, 1975, 685-695 en 705-711 en de aldaar geciteerde referenties.

24. ROLAND, M. 'Les phases du procès pénal', *Rev. sc. cr. et dr. pén. comp.*, 1973, 336.

Ik ben dan ook de mening toegedaan dat het systeem vooropgesteld door de Koninklijke Commissaris en dat erin bestaat het bedrag van de geldboete, waarop de opdecimen worden toegepast, te bepalen in verhouding tot de ernst van de feiten en dan een vermenigvuldigingsfactor toe te passen (maximum 7 geïnspireerd door de waaier van inkomsten) dient te worden bijgetreden. Het Voorontwerp bepaalt dat er rekening dient te worden gehouden met de inkomsten en lasten, zoals deze eventueel uit fiscale bescheiden zullen blijken en dat het uiteindelijk de rechter ten gronde is die apprecieert tot welke categorie de beklaagde behoort. Het nadeel is dat de debatten zullen verlengd worden en dat betwistingen over het inkomen onvermijdelijk lijken, om nog niet te spreken van de delicate problemen die het voorleggen van fiscale bescheiden met zich kan meebrengen.

De vraag kan worden gesteld of men dit systeem zonder onderscheid dient toe te passen op alle geldboeten: ik denk hier voornamelijk aan hetgeen men de geldboeten opgelegd door 'reglementaire wetgevingen' zou kunnen noemen, zoals bijvoorbeeld de verkeerswetgeving?

Het artikel 114 van het Voorontwerp bevat een andere zeer interessante innovatie: het kantonneren van de geldboete, zodat een gedeelte ervan, na verloop van één jaar na de definitieve veroordeling en op voorwaarde dat de veroordeelde blijk heeft gegeven van zijn actief verlangen tot wederinpassing, kan worden teruggegeven. Dit zal voorzeker een aantal veroordeelden ertoe aanzetten het nodige te doen voor hun reïnsertatie.

Eveneens bij te treden is de mogelijkheid die hoven en rechtbanken hebben om te beslissen dat de geldboete bij gedeelten zal worden betaald wegens belangrijke redenen van medische, familiale, professionele of sociale aard. Een aantal opmerkingen dringen zich evenwel op ten aanzien van het bedrag van de geldboete.

1. Het vaststellen van het minimum op 100 frank zal onvermijdelijk een belangrijke weerslag hebben op verschillende misdrijven zowel in het Strafwetboek als in de speciale wetten. Inderdaad, in strijd met de voorstellen van de Commissie voor de Herziening van het Strafwetboek²⁵, handhaaft het Voorontwerp de strafmaat als criterium voor de drieledige indeling van de misdrijven. De straf blijft dus bepalend voor de aard van het misdrijf. Indien men het minimum van de boete behoudt op 100 frank, dan worden alle misdrijven strafbaar met een lagere geldboete — en ze zijn talrijk — overtredingen. Stemt dit werkelijk overeen met de wil van de Koninklijke Commissaris? Zoniet zal de aanpassing van een groot aantal wetteksten nodig blijken. Is het b.v. niet contradictorisch dat, op basis van het voorstel, de zogenaamde 'zware overtredingen' met een contraventionele straf zouden worden bestraft?

Samenhangend met de aard van het misdrijf is ook de verjaringstermijn ervan. Ook hier zal een aanpassing dus nodig blijken.

2. Er is geen maximum voorzien voor de geldboete, maar in die optiek kan het artikel 95 van het Voorontwerp toch enige verbazing scheppen, vermits daar bepaald wordt dat de straf van opsluiting kan worden vervangen door de gevangenisstraf en de gevangenisstraf door een geldboete van ten hoogste 1000 frank. Moet hieruit impliciet worden afgeleid dat de correctionele geldboete ten hoog-

25. Commissie voor de Herziening van het Strafwetboek, *o.c.*, 40 en 41.

ste 1000 frank zou mogen bedragen? In elk geval zou dit zeer verwonderlijk zijn wanneer men weet dat het misdrijf van oplichting b.v. (= wanbedrijf) gestraft wordt o.m. met een geldboete van 26 tot 3000 frank, de misdrijven m.b.t. soute-neurschap en prostitutie o.m. met een geldboete die kan oplopen tot 5000 frank en de inbreuken op de Wet van 24 februari 1921, gewijzigd bij Wet van 9 juli 1975, met geldboeten die kunnen oplopen tot 100.000 frank.

Deze aantekeningen illustreren de algemene moeilijkheden die worden onder-vonden om zich uit te spreken over een tekst die enkel het algemeen gedeelte van het Strafwetboek behelst, zonder de bedoelingen te kennen met betrekking tot het specifieke gedeelte waarop de voorgestelde wijzigingen noodzakelijker-wijze een invloed hebben.

4. DE ONTZETTING UIT BEPAALDE RECHTEN, HET BEROEPSVERBOD, DE BIJZONDERE VERBEURDVERKLARING, DE STRAFRECHTERLIJKE VOOGDIJ NA CORRECTIONELE VEROORDELING

1. Wat de ontzetting uit bepaalde rechten en de verbeurdverklaring betreft kan ik vrij kort zijn aangezien, zoals de Koninklijke Commissaris het zelf stelt, de aangebrachte wijzigingen zonder groot belang zijn.

De ontzetting ingeval van correctionele veroordeling is beperkt tot vijf jaar maximum en de executierechtbank kan schorsing of vrijstelling ervan verlenen.

Interessant bij de bijzondere verbeurdverklaring is artikel 123 van het Voor-ontwerp waarbij een verbeurdverklaring op grond van gelijkwaardigheid wordt ingevoerd, hetgeen sommige beklaagden of veroordeelden er van zal weerhou-den de goederen vatbaar voor verbeurdverklaring vóór het vonnis of vóór de uit-voering ervan onbeschikbaar te maken.

Belangrijk is dat beide sancties die in feite bijkomende straffen zijn tevens als hoofdstraf kunnen worden uitgesproken na schuldigverklaring, al dan niet met waarschuwing (zie infra).

2. Het beroepsverbod wordt als nieuwe algemene sanctie ingevoerd en kan ook als enige straf worden uitgesproken. Het verbod kan worden opgelegd voor een duur van één tot vijf jaar indien de beklaagde ernstig misbruik heeft ge-maakt van zijn beroep om het strafbaar feit te plegen of indien uit zijn persoon-lijkheid blijkt dat de voortzetting van zijn beroepsuitoefening een gevaar voor de maatschappij inhoudt. Ook hier kan de executierechtbank de uitwerking van het beroepsverbod milderen. Dit beroepsverbod moet niet worden verward met de ambtshalve ontzettingen, bijvoorbeeld bij toepassing van het K.B. van 24 no-vember 1934, die uiteraard van toepassing blijven, op voorwaarde evenwel dat de veroordeelde daarvoor in het vonnis was gewaarschuwd: het Voorontwerp noemt dit 'kennis van de sanctie'.

3. De strafrechtelijke ondervoogdijstelling tenslotte is een straf uitgespro-ken ten aanzien van de recidivisten en gewoontemisdadigers en vervangt als dusdanig hoofdstuk VII van de Wet van 9 april 1930 op de terbeschikkingstelling van de regering. Daar waar de wet thans een maximumduur bepaalt, wordt vol-gens het Voorontwerp de duur vastgelegd door het vonnis of arrest van veroorde-ling.

Het Voorontwerp biedt aan de correctionele rechter nog verschillende mogelijkheden bij de bepaling van de straftoemeting, waarvan sommige het karakter hebben van een straf terwijl andere eerder een maatregel uitmaken.

1. Allereerst zijn er de strafrechtelijke schikking en de strafrechtelijke beschikking, die door de Koninklijke Commissaris worden bestempeld als straffen bij vereenvoudigde rechtspleging. Ik zal het niet hebben over de strafrechtelijke beschikking die enkel van toepassing is voor de politierechtbank.

Wat de strafrechtelijke schikking betreft — zoals M. Legros ben ik de mening toegedaan dat de term transactie om praktische redenen te verkiezen is — wordt volledig de tekst van de Wet van 28 juni 1984 (huidig artikel 216*bis* Wetboek van Strafvordering) overgenomen. M. Legros laat er geen twijfel over bestaan dat dit in zijn ogen een straf is²⁶, hetgeen bij sommige commentatoren vragen heeft doen rijzen: is er gezag van gewijsde, kan deze straf bij gebreke aan veroordeling het voorwerp uitmaken van eerherstel, uitwissing, dient ze op het strafregister te worden vermeld?²⁷

2. Onder het hoofdstuk 'De begrenzing van de straffen' worden verschillende bepalingen bijeengebracht die allen een andere draagwijdte hebben:

a. de artikels 152 e.v. houden de niet-uitvoering in van de straf met het oog op reclassering wanneer de op tegenspraak uitgesproken straf één jaar gevangenis zonder uitstel niet te boven gaat (in de veronderstelling dat het hoofdvorstel m.b.t. de gevangenisstraf wordt aangenomen) en de veroordeelde in vrijheid werd gelaten.

De uitvoering van de straf wordt opgeschort voor de duur van die straf en indien de veroordeling binnen die periode alle waarborgen biedt voor zijn reclassering heeft hij zijn straf volbracht. In die optiek is evenwel artikel 153 verwonderlijk, want dit bepaalt dat wanneer de straf zonder opsluiting is volbracht doch de veroordeelde binnen de drie jaar een nieuw feit pleegt strafbaar met vrijheidsstraf, de nieuwe straf wordt uitgevoerd en de executierechtbank kan beslissen dat de eerste gevangenisstraf geheel of ten dele zal worden uitgevoerd. Is het niet strijdig met de algemene principes van het recht een straf die geacht wordt te zijn volbracht, nadien nog te gaan uitvoeren? M.i. moet het automatisch karakter van de niet-uitvoering worden betreurd en kan men zich ook de vraag stellen of de waarborgen tot reclassering niet dienen aanwezig te zijn op het ogenblik zelf van de uitspraak.

Artikel 154 behandelt het geval van de gevangenisstraf van niet meer dan één jaar met gedeeltelijk uitstel of het geval van de voorlopige hechtenis waarbij de opgelegde straf de duur van die hechtenis overtreft: de Koninklijke Commissaris stelt voor dat de straf eerst zal worden uitgevoerd via het gedeelte met uitstel. Indien dit positief uitvalt, kan de executierechtbank het uitstel toepassen op de nog niet ondergane effectieve gevangenisstraf. Dit betekent dus een totale ommekeer t.o.v. de Wet van 29 juni 1964 op het uitstel, de probatie en de opschorting, maar het systeem zou als voordeel hebben dat men vermijdt dat mensen die, ingevolge de overbelasting van de rechtbanken, soms pas jaren na de fei-

26. LEGROS, R., 'A propos du projet de loi sur les amendes administratives', *J.T.T.*, 1971, 97.

27. TULKENS, F., *l.c.*, 576.

ten worden berecht, zouden worden opgesloten op een ogenblik dat hun familiale en sociale toestand gunstig zou zijn geëvolueerd. In het huidige systeem is de opsluiting de schok en dient het uitstel om te bewijzen dat men hieruit de nodige lessen heeft getrokken. In het Voorontwerp geeft men de kans aan de veroordeelde te bewijzen dat hij de les heeft begrepen, zoniet volgt de schok en wordt de straf uitgevoerd;

b. artikel 156 behandelt een nieuw strafrechtelijk begrip, het bevel. Indien de strafbare factor, de toestand of de uitwerking van een strafbaar feit blijven bestaan, kan de rechter het bevel geven daaraan een einde te stellen. De zaak wordt verdaagd en wordt het bevel geheel nageleefd, dan kan de straf worden herleid tot de schuldigverklaring. Als voorbeelden van mogelijke toepassing worden vermeld: de staat van souterneur, familieverlating, verzuimsdelicten, heling. Het bevel is uiteraard geen straf;

c. de rechter kan tenslotte, wanneer hij van oordeel is dat een strengere straf niet gepast is en wanneer de beklaagde bij de uitspraak aanwezig is, de wettelijk gestelde straf, wanneer ze één jaar gevangenisstraf niet te boven gaat, vervangen door de enkele schuldigverklaring, al dan niet gepaard met een waarschuwing. De waarschuwing bestaat in een toespraak waarbij de rechter in openbare zitting de veroordeelde nuttige aanbevelingen doet, hem aanspoort tot een beter gedrag en hem inlicht omtrent de gevolgen van hervalling.

3. Hoofdstuk 9 van het Voorontwerp behandelt de 'maatregelen'. Ik zal het hier enkel hebben over de zogenaamde vervangingsmaatregelen die de rechter toelaten in de plaats van een straf op te leggen hetzij de verwijzing naar de tuchtrechtelijke of bestuurlijke overheid te bevelen, hetzij de dienst ten bate van de gemeenschap.

a. verwijzing naar de tuchtrechtelijke of bestuurlijke overheid is een maatregel ingegeven door artikel 24 van het Wetboek van Militaire Strafvordering. Wanneer de feiten hetzij niet zeer ernstig zijn maar om reden van de hoedanigheid van de dader toch moeten worden bestraft, hetzij wel belangrijk lijken maar een disciplinaire maatregel voldoende overkomt, kan deze oplossing worden verkozen.

De tekst vermeldt dat de tuchtrechtelijke of bestuurlijke beslissing een einde maakt aan de vervolgingen. Nochtans lijkt een minder radicale oplossing, die M. Legros eveneens weerhoudt, verkieslijker teneinde de rechterlijke macht een initiatiefrecht te laten behouden wanneer de disciplinaire straf onvoldoende is. De volledige beslissingsmacht overlaten aan de tuchtrechtelijke of bestuurlijke overheden zou anders aanleiding kunnen zijn tot onder- of overbestrafing: onderbestrafing als gevolg van een reflex van zelfbehoud en 'korpsgeest', overbestrafing door een reactie van verwerping²⁸;

b. de dienst ten bate van de gemeenschap, geïnspireerd op de wetgeving van verschillende buurlanden, is nochtans niet geheel nieuw vermits er op het niveau van de jeugdrechtbank reeds in beperkte mate gebruik wordt van gemaakt.²⁹

28. VERHAEGEN, J., 'De la connaissance des infractions commises par les militaires', *J.T.*, 1973, 721.

29. PEETERS, J., 'Les mesures alternatives au tribunal de la jeunesse à Malines', *R.D.P.*, 1986, 465.

Volgens het Voorontwerp zou de uitvoering van die maatregel worden georganiseerd door een probatieassistent o.l.v. de executierechtbank. Hier ligt dan ook volgens mij het zwakke punt van het systeem, nl. de infrastructuur die noodzakelijk is om een dergelijke dienst doeltreffend te maken. In 1985 heeft J.Y. Dautricourt een studie gewijd aan de probatie in België en hieruit bleek dat ons land, in vergelijking met onze burens, wel zeer karig bedeeld is met probatieassistenten. De cijfers zijn:

Verenigd Koninkrijk	:	45 milj. inwoners	5.300 probatieassistenten
Nederland	:	12 milj. inwoners	1.000 probatieassistenten
België	:	10 milj. inwoners	47 probatieassistenten.

Commentaar hierbij is overbodig.³⁰

6. DE MOTIVERING VAN DE STRAFTOEMETING

Naast de klassieke motivering van een veroordelend vonnis (artikel 195 van het Wetboek van Strafvordering), legt het Voorontwerp aan de rechter een dubbele verplichting op: de bondige maar precieze motivering van zijn keuze van straf of maatregel en de rechtvaardiging van de strengheidsgraad ervan. In feite wordt hier het Wetsontwerp op de motivering van de straffen³¹ overgenomen. De Commissie voor de Herziening van het Strafwetboek had de wens geuit dat in het Wetboek aan de rechter een aanbeveling zou worden gegeven tot dergelijke motivering³², maar de Minister van Justitie Gol achtte het verkieslijker dat dit een verplichting zou worden.³³ Misschien zullen sommigen voorhouden dat door deze maatregel de gerechtelijke achterstand in de hand gaat worden gewerkt. Ik meen evenwel dat dit onjuist is omdat het mij duidelijk lijkt dat de rechter, om tot zijn beslissing te komen, grondige redenen hiervoor moet hebben en het verwerken ervan in zijn vonnis zal dus geen bijkomende last zijn.

Wat wel een probleem zou kunnen uitmaken is dat de motivering in stereotype en gemakkelijksheidsformuleringen zou ontaarden zoals dit bij de verzachtende omstandigheden dikwijls het geval is.

De verplichte motivering van de keuze en de zwaarte van de straf bestaat niet in graad van beroep en men kan zich de vraag stellen waarom?

D. Conclusie

De lengte van deze uiteenzetting wijst er reeds op dat het Voorontwerp althans zeker geslaagd is in één van de doelstellingen, de diversifiëring en de personalisering van de straf.

Wat de doeltreffendheid betreft meen ik een ietwat gereserveerder oordeel te moeten uitbrengen. Sommige wijzigingen zijn inderdaad slechts mogelijk

30. DAUTRICOURT, J.Y., 'Problèmes actuels posés par la loi concernant la suspension, le sursis et la probation', *R.D.P.*, 1985, 425.

31. *Parl. St.*, Kamer, 1982-83, nr. 668.

32. Commissie voor de Herziening van het Strafwetboek, *o.c.*, 77.

33. GOL, J., 'La réforme du Code pénal et la motivation des peines', *Ann. dr. Louvain*, 156.

mits een aanpassing van de nodige infrastructuren, bij andere zijn het de mentaliteiten en de visie die men kan hebben over het strafrecht die zullen moeten worden aangepast. En zoals Minister van Justitie Gol het in zijn voorwoord schrijft, Marguerite Yourcenar citerend, is er niets erger dan een wet die achtergebleven is op de gebeurtenissen, behalve een wet die op de gebeurtenissen vooruitloopt.

Maar het feit dat er over de opties van het Voorontwerp verschillende opinies naar voren worden gebracht, toont op zichzelf reeds aan dat ons Strafwetboek in elk geval aan grondige herziening toe was.